

Ongeslepen buurtdiamanten

*Het activeren van de passieve consument
tot actieve burger door de overheid*

Ongeslepen buurtdiamanten

*Het activeren van de passieve consument
tot actieve burger door de overheid*

door:
Nick Kerckhaert
Student TU Delft
1528424

Naar aanleiding van het vak
“Seminar: de Leefbare Stad”
In het kader van de minor
“Sociaal-duurzame wijk in Rotterdam”

Inleverdatum: 29-10-2010
2^e Inleverdatum: 15-11-2010

Abstract

In dit artikel wordt de volgende stelling beschouwd: *De hedendaagse passieve consument activeren tot actieve burger vereist een omslag in de denkwijze van de overheid.* De verzorgingsstaat van enkele decennia geleden heeft onze maatschappij achtergelaten met mensen die geen verantwoordelijkheid tonen voor hun eigen leefomgeving of die hier niet toe in staat zijn. De initiatieven moeten van hoog opgeleide burgers komen, maar die kunnen uiteraard niet de kar trekken voor het gros van de mensen. Hoe kunnen de achterstandswijken in Nederland, waar zich de meeste passieve consumenten concentreren, verbeterd worden met en door juist deze passieve bewoners? Hoe zijn deze te activeren? En welke rol speelt de overheid hierin?

Keywords

Actief burgerschap, passieve consument, overheidsbeleid, verandering in denkwijze, competentie(s), handvest, gentrificatie, straat- en huisvuil, distinctietheorie, behoeftepiramide

Inleiding: de situatie in veel achterstandswijken

De hedendaagse samenleving is aan vernieuwingen onderhevig. Niet alleen staat er een nieuw kabinet te wachten, ook in de marktwereld van de consument zijn innovaties en nieuwe producten aan de orde van de dag. Het marktdenken van onze cultuur heeft zo zijn voor- en nadelen. Zo zijn veel burgers zo gericht op consumptie en individuele ontplooiing, dat zij geen verantwoordelijkheid meer willen tonen voor de eigen leefomgeving. Als er een vuilniszak voor de deur ligt of het buurtplein is een rotzooi, wordt direct de woningcorporatie of huisbaas gebeld om dit akelige probleem op te lossen. Weinig burgers lossen zelf dit soort zaken op, en de overheid weigert verantwoordelijkheid te nemen voor dit soort zaken. Die vindt dat de burger zelf initiatief moet tonen. Om zelf initiatief te tonen dat effect heeft op een groter niveau dan alleen het individu, namelijk de wijk of straat, zijn echter bepaalde vaardigheden nodig die bij juist die mensen die ze nodig hebben, ontbreken. Nu de taak aan de overheid om deze vaardigheden de burger bij te brengen, zodat hij/zij zijn eigen wijk kan onderhouden en kan optimaliseren met behulp van de andere wijkbewoners. Op naar actief burgerschap! Of niet? Het is namelijk niet gunstig als alle burgers van Nederland overactief zijn in allerlei organisaties en dat iedereen eropuit is zijn wijk te verbeteren. Dat zou ongetwijfeld veel problemen veroorzaken bij andere buurtbewoners. Ook is het niet zo dat passieve consumenten alleen maar voor de tv hangen en niets voor hun leefomgeving betekenen. Wat echter wel een probleem is, is het feit dat

er passieve burgers zijn die wel degelijk actief zouden willen zijn, maar die ontbreekt het aan de benodigde competenties. Juist met deze mensen (en de mensen die deze competenties al hebben in een bepaalde mate) zou de overheid zich bezig moeten houden. De begrippen actieve burger, passieve consument en competenties worden nader toegelicht, gevolgd door de conclusie.

Waar komt de roep om actieve burgers vandaan?

Allereerst is het van belang een duidelijk beeld te krijgen van het belang van actieve burgers. Waar komt de roep om actief burgerschap vandaan? Eigenlijk kan deze vraag om actieve burgers verklaard worden vanuit het beleid van de overheid in het verleden en de marktwerking van onze hedendaagse economie.

Vroeger (de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog) werd gedacht dat men er goed aan deed zich zoveel mogelijk te bemoeien met de burger en deze zo goed mogelijk te verzorgen. Deze verzorgingsstaat creëerde de luie, passieve burgers die zich niet verantwoordelijk voelden voor problemen dicht bij huis. “Impliciet ging het om passief burgerschap: burgers werden getooid met nieuwe sociale en economische rechten en voorzieningen, zoals de AOW, WAO, WW, AWBZ en de huursubsidie. Zij kregen dit alles zonder dat er nieuwe eisen aan hen gesteld werden” (Tonkens, 2006).

Vervolgens vond men in de jaren '70 dat de burgers die de beschikking hadden over deze rechten en voorzieningen, daar ook zeggenschap over zouden moeten hebben. De bal lag nog steeds bij de overheid, maar burgers hadden nu meer inspraak.

Daarna, in de jaren '80 en '90, kreeg de markt meer invloed. (Tonkens, 2006). De verzorgingsstaat werd te duur en dus moest de burger financieel zelfredzamer worden. Hierdoor veranderde de rol van de burger. Deze ging van mondig naar zelfredzaam en ondernemend. In dit 'marktdenken' was geen plek voor positieve publieke gedachten. Men diende andere geen schade te berokkenen en verder dienden burgers zelf te bepalen hoe zij hun leven wilde inrichten. Een publieke moraal werd zelfs beklemmend en vrijheidsberovend gezien. Jij als burger moest kunnen doen waar je zin in had, tenzij je daar anderen schade mee berokkende. Omdat de focus zo erg lag op het signaleren van schade door burgers, lag de focus bij de beleidsmakers en welzijnswerkers ook erg bij het repareren en voorkomen van deze schade, materieel, fysiek, of psychisch. Dat waren immers de enige momenten dat ze in actie diende te komen. Vanwege deze negatieve focus werd de aandacht weggeleid van burgers die geen overlast of schade veroorzaken, maar met wie het niet zo goed ging. Denk aan wegwijnende ouderen of pubermeisjes die erg met zichzelf in de knoop zitten. Vanuit dit niet-schaden beginsel vloeide het idee van

zelfredzaamheid voort. (Tonkens, 2006). Je mag anderen niet schaden door op hun zak te teren (in dit geval vaak de overheid). Zo kwam er dus een positieve wending aan de negatieve gedachtegang. Mensen zagen in dat het positief was om voor jezelf te kunnen zorgen omdat het goed is voor jezelf en voor de samenleving. Je kost de overheid minder geld en houdt zelf meer geld over.

Uiteindelijk zorgde deze zelfredzaamheid er voor dat de overheid nu vindt dat de burger zelf eens wat meer initiatief zou moeten tonen. Uit het verleden heeft de burger zichzelf een hoop rechten verworven, en de overheid wil daarvoor nu terugbetaald worden door diezelfde burgers uit te nodigen actiever mee te doen in de samenleving.

Wat zijn passieve consumenten?

De overheid wil dus meer actieve burgers. Zij heeft echter voornamelijk passieve consumenten gecreëerd. Wie zijn die passieve consumenten? Waarom zijn ze een probleem? En hoe kunnen die passieve consumenten die actief willen worden dat worden?

Als men kijkt naar de vier hedendaagse problemen die actief burgerschap op zou moeten lossen, dan zijn dat volgens de Stichting Actief Burgerschap:

1. verdeeldheid tussen bevolkingsgroepen/ gebrek aan sociale samenhang
2. consumentisme
3. marginaliteit / sociale uitsluiting
4. de kloof tussen burgers en politiek/ bestuur

Een van deze problemen is dus consumentisme. Passieve consumenten zijn een groot deel van dit probleem. Uiteraard zijn de andere drie punten ook ontzettend van belang. Maar voor nu ga ik even wat dieper in op het probleem van consumentisme, want waarom is dat een probleem? Van Dale definieert dit begrip als zijnde: "1. maatschappelijke beweging die ijvert voor meer rechten en macht voor de consument" en "2. grote drang tot consumeren." Hieruit volgt dat het oplossen van het probleem consumentisme zou moeten leiden tot een verlaagde drang tot consumeren, aangezien het in deze problematiek niet over de maatschappelijke beweging consumentisme gaat. Er wordt hier dus gesteld dat een grote drang tot consumeren een probleem is.

Maar waarom dan? Om dat te begrijpen is het zinvol de nadelen van onze consumptiemaatschappij op een rij te zetten, zodat een beter kader gevormd kan worden waar de passieve consument deel van uit maakt. Uiteraard heeft onze consumptiemaatschappij op het schaalniveau van de wijk ook voordelen, die daarna zullen worden genoemd. Zowel de voor- als nadelen zullen altijd aanwezig blijven

aangezien niet alle passieve consumenten actieve burgers *willen* worden. Degene die dat echter wel willen kunnen hun nadelen echter grotendeels weghalen door actiever “mee te doen” in onze maatschappij en meer te emanciperen.

De nadelen

Als eerste is het belangrijk te weten dat in onze hedendaagse maatschappij datgene wat je consumeert een groot deel van je identiteit is. “To summarize, such mundane things as furniture, clothing, food, music and other forms of consumption, but also speech and humour, are interpreted as markers for one’s own and others’ position in society” (Van Eijk, p.166, 2010) Consumptie bepaalt dus voor een groot deel je positie in onze samenleving. Ook Veblen beaamde dit al in zijn boek “The Theory of the Leisure Class” (1899) (p. 64) Hij stelt volgens Berenpas dat “het consumeren voor veel individuen een instrument is geworden om hun identiteit vorm te geven.” (Berenpas, p.13, 2008)

Ook gaf Veblen aan dat bovenmatige consumptie lijdt tot maatschappelijke verspilling. “Het is vergelijkbaar met het zien van een concert. Als er een persoon in een massa mensen op zijn tegen gaat staan, kan deze beter zien wat er vooraan gebeurt. Maar als iedereen dit doet vervalt het persoonlijk voordeel¹. ” Men consumeert om de eigen positie te verbeteren, maar als iedereen dit doet gaat niemand er sociaal op vooruit, terwijl er wel in is geïnvesteerd. In dat opzicht is er sprake van maatschappelijke verspilling.

Een ander nadelig kenmerk van consumentisme is de individualiteit die ermee gepaard gaat. Identiteit en individualiteit zijn kenmerken met een raakvlak, in die zin dat je identiteit bepaalt wie jij als individu bent. Van Dale stelt zelfs dat individualiteit en identiteit in bepaalde gevallen synoniem zijn. Individualiteit kan echter ook anders gezien worden, los van identiteit. “Consumptie is een op eigen voordeel en op vooruitgang en expansie gerichte activiteit.” (Tonkens e.a., p.6, 2009) Het handelen van consumenten is dus niet dienstbaar ten opzichte van anderen, maar puur op het individu gericht. Dit wordt iets anders als men kijkt naar *actief* consumentisme. Deze vorm zou gezien kunnen worden als consumenten die andere consumenten adviseren op het gebied van consumptiegoederen. Ze tonen dus verantwoordelijkheid op dit gebied, maar leveren geen bijdrage aan de maatschappij waar we in leven.

Ten slotte is consumentisme een activiteit die vraagt om massaproductie. Hoe meer mensen een bepaald product willen consumeren, hoe meer producenten zoeken naar mogelijkheden om dit product sneller, goedkoper en eenvoudiger te produceren. In die

¹ De auteur van dit citaat is onbekend. Het gaat om een anonieme groep die te vinden is op www.tijdpeiling.nl en actuele achtergronden en opinie geeft bij maatschappelijke en politieke ontwikkelingen.

massaproductie zit geen identiteit en vakmanschap/skill meer verborgen. Sterker nog, door deze massaproductie wordt juist de identiteit en vakmanschap uit het product gehaald. Hier raakt het begrip consumentisme met de vakmanstad/skillcity van o.a. Henk Oosterling. "Daarmee staat het ontwikkelen en cultiveren van skills haaks op de buitensporigheid en grenzeloosheid waartoe hedendaagse jongeren door de consumptie- en mediacultuur worden aangemoedigd." (Oosterling e.a., p.26,2006-2008) Hier wordt dus gezegd dat de huidige cultuur van consumptie en media jongeren aanspoort tot consumptiegedrag, wat het ontwikkelen van 'skills' niet ten goede komt.

De voordelen

Echter, consumptie heeft ook positieve kenmerken. Als men consumptie vanuit het perspectief van de ondernemer en de economie bekijkt. In veel achterstandswijken zijn namelijk veel verschillende etnische groepen aanwezig. Wanneer van een of meerdere van deze etnische groepen de zogeheten 'immigrantenondernemers' (Bodaar e.a., p.11, 2006) hun bedrijf starten met veelal voor autochtonen exotische producten, kan men een bepaalde sfeer krijgen in, of identiteit verlenen aan, de wijk waar men werkzaam is. Dit trekt mensen van andere ethniciteiten naar de wijk toe (denk aan de viering van het Chinese Nieuwjaar in Rotterdam op de West-Kruiskade). Consumptie kan dus ook een zeer positieve invloed hebben op achterstandswijken.

Verder steunt consumptie door bewoners in een wijk natuurlijk de wijk economie. Ondernemers die zich in een wijk gaan vestigen doen dit voornamelijk omdat ze zelf al in het pand wonen of omdat het pand beschikbaar was in de juiste grootte en prijs. "Bedrijven leveren een belangrijke bijdrage aan de fysieke en sociale leefbaarheid van de wijk en hebben een belangrijke rol in het stijgingsperspectief van de wijk." (Aalders e.a., p.5, 2008) Door de aanwezigheid in de wijk verlenen deze bedrijven werkgelegenheid aan mensen in de wijk, ze investeren in hun pand en daarmee in de wijk en leveren voorzieningen aan de mensen die er wonen.

Probleem

Het probleem van onze consumptiemaatschappij en haar passieve consument kan dus worden onderverdeeld in 3 onderdelen:

1. *Zelfrespect om de verkeerde reden (voornamelijk onder jongeren)*
Over het algemeen hebben hoger opgeleiden de emancipatiegraad en intelligentie om in te zien dat het gaat om prestaties i.p.v. producten. Lager opgeleiden hebben deze graad van emancipatie wat minder, maar deze is wel nodig om een actieve burger te kunnen zijn.

2. *Individu gericht denken*

Consumenten zijn voornamelijk op het individu gericht, daardoor ontbreekt het ze aan de oriëntatie en focus die actieve burgers wel hebben: het publieke belang.

3. *Verkeerde dienstbaarheid*

Het handelen van consumenten is voornamelijk dienstbaar naar het bedrijf of de winkel waar wordt geconsumeerd, en niet naar de directe leefomgeving. In plaats van dienstbaarheid richting de winkel zou men in eerste instantie, idealiter gezien, dienstbaar moeten zijn richting de wijk.

Uiteraard is het niet de bedoeling om alle passieve consumenten te activeren tot actieve burgers, alleen diegene die dit ook zelf willen maar hiervoor niet over de benodigde competenties beschikken.

Wat zijn actieve burgers?

De definitie van de actieve burger zoals die is gegeven door de Stichting Actief Burgerschap (SAB) is: “Actief verantwoordelijkheid dragen voor de publieke zaak en actief deelnemen aan de publieke zaak.”

Een andere definitie (in dit geval van actief burgerschap) is die van de Universiteit van Amsterdam: “Actief burgerschap behelst het (leren) deelnemen aan en verantwoordelijkheid dragen voor de maatschappij. Actief burgerschap ontstaat in de wisselwerking tussen burgers en de institutionele omgeving. Het vereist van burgers dat ze competenties ontwikkelen om die verantwoordelijkheid te kunnen nemen en dragen (1) en het vereist van instituties dat zij burgers daartoe uitnodigen, ondersteunen en toerusten. (2)” (De Bakkerij, essay “Actief Burgerschap”) In tegenstelling tot de eerste definitie duidt de eerste definitie de tweeledigheid van actief burgerschap aan. Het moet niet alleen van de burger komen, maar ook van de institutionele omgeving.

Een verdere uitwerking van de actieve burger wordt gegeven door het rapport *Burgerschap en binding in Den Haag* van de SAB. Volgens SAB kunnen er vier dimensies van actief burgerschap worden onderscheiden. Deze hebben achtereenvolgens betrekking op de basiscompetenties, activiteiten, werkwijzen en oriëntatie van actieve burgers. Deze dimensies zijn:

1. Emancipatie (*basiscompetenties*)
2. Vormgeving en onderhoud van maatschappelijke verbanden (*activiteiten*)
3. Deelname aan deliberatie en/of maatschappelijk onderhoud (*werkwijzen*)
4. Oriëntatie op algemeen belang (*oriëntatie*)

Het gaat in het kader van dit paper te ver om elk punt diepgaand toe te lichten. Ik kan echter wel aangeven op welke vraag deze dimensies een antwoord vormen en vervolgens een samenvatting geven van het antwoord, oftewel een beschrijving van de dimensies hierboven (SAB, 2009):

1. Wat *zijn* actieve burgers?
“Actieve burgers zijn zich emanciperende burgers, die over een aantal basiscompetenties beschikken.” Denk hierbij aan maatschappelijke kennis, mondigheid, (zelf)respect en communicatief vermogen.
2. Wat *doen* actieve burgers?
“Actieve burgers onderhouden relaties tussen individuen en groepen, of tussen individuen en groepen en de gebouwde omgeving en geven daarmee vorm aan maatschappelijke verbanden.” Hun handelen is dienstbaar, daarin onderscheiden zij zich ook van de consument.
3. *Hoe* gaan actieve burgers *te werk*?
“Via praten of doen. Actieve burgers onderhouden maatschappelijke verbanden door met elkaar en anderen (bijv. organisaties en overheden) in de publieke ruimte in dialoog te treden, of door concrete taken op zich te nemen; meestal gaat het dan om vrijwilligerswerk of mantelzorg.”
4. *Waarop* zijn actieve burgers *gericht*?
“Actieve burgers zijn primair gericht op het publieke belang, in de publieke ruimte. Consumenten echter zijn actief en gericht op de markt.”

De actieve burger heeft dus basiscompetenties, een dienstbare en effectieve handelingswijze, en een publieke gerichtheid. Dat is ook wat de actieve burger onderscheidt van de (passieve) consument. Belangrijk is wel om in te zien dat de passieve consument die is gecreëerd door de verzorgingsstaat niet zo zeer omgetoverd kan worden in een actieve burger, maar eerder geactiveerd of uitgedaagd (geprikkeld) moet worden om het beste in zichzelf naar boven te halen. Een groot deel van de buurtbewoners in een wijk heeft namelijk ontzettend goede ideeën, maar beschikt niet over de nodige graad van emancipatie of zelfvertrouwen om deze ideeën luister bij te zetten. Verder is het belangrijk om te beseffen dat het niet de bedoeling is om alle passieve consumenten te activeren, velen zullen hier namelijk geen behoefte aan hebben. De overheid dient puur die mensen te faciliteren en uit te nodigen die hier *wel* behoefte aan hebben.

Wat heeft de overheid al gedaan?

In de laatste decennia heeft de overheid uiteraard al verschillende dingen gedaan om tot vergroot actief burgerschap te komen. Aangezien het te ver gaat om in dit paper alle initiatieven toe te lichten, is het wel

waardevol er enkele uit te lichten en alvast vooruit te blikken op de plannen van het nieuwe kabinet wat betreft participatie en de rol van de overheid daarin.

Terugtrekking

Er wordt (of werd) wel gedacht dat terugtrekking van de overheid het burgerinitiatief aanwakkert, maar uit onderzoek is gebleken dat dit niet werkt. (Hurenkamp M. e.a., 2006) Een terugtrekkende overheid maakt het moeilijk voor kleine initiatieven om van de grond te komen. Uit dit onderzoek bleek ook dat de meeste initiatieven genomen werden door hoger opgeleiden. Dit is echter juist de doelgroep die vaak ontbreekt in aandachtswijken. De overheid dient dus geen terughoudende rol aan te nemen als het gaat om het activeren van passieve consumenten.

Gentrificatie

Gentrificatie is een andere recente en bekende methode om achterstandswijken te verbeteren. In een referaat van Raedts en in 't Zandt is de volgende definitie van gentrificatie door Knox opgenomen: "De invasie van oudere, centraal gelegen arbeiderswijken, door huishoudens met hogere inkomens die afkomen op het karakteristieke en aangename van de minder dure en goed gelegen woningen." (Knox e.a., 2009) Deze definitie is erg toepasbaar op de wijk Feijenoord. Het gaat hier dus om het opwaarderen van een stadsdeel of wijk op sociaal, cultureel en economisch gebied. Aangezien het bij gentrificatie vaak gaat om wat mindere wijken op de drie hiervoor genoemde punten, worden vaak hoger opgeleiden aangetrokken door een verbetering van de woningvoorraad of nieuwbouw. De menging van deze twee groepen (hoger opgeleiden en lager opgeleiden) gaat echter niet vanzelf. Dit moet echter ook niet het doel zijn van de overheid. Menging is niet de oplossing, aangezien de passievellingen dan vaak geen eigen initiatief tonen omdat de hoger opgeleiden dat al voor hun doen, en de groepen weinig contact met elkaar maken.

Handvest (1)

Recentelijk heeft het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties opdracht gegeven tot het opstellen van een Handvest voor Verantwoordelijk Burgerschap. "Het uitdragen hiervan moet bijdragen aan een grotere sociale samenhang, meer onderling respect en meer inzet voor de publieke zaak" (Verhue e.a., p.1, 2009) Dit handvest bestaat uit die elementen van burgerschap die door een grote meerderheid van de burgers wordt gedragen, om zo tot een consensus te komen van normen, waarden en gedragsregels die iedereen waardeert en hopelijk ook hanteert. Er wordt expliciet in het

rapport vermeld dat het gaat om een ideaal, en dat er in de praktijk niet meer wordt gedaan dan te proberen die waarden na te leven.

Straatvuil

In *De kloof dichten met straatburgerschap* (Uitermark e.a., 2007) wordt straatvuil als een groot probleem gezien. Dit omdat het exemplarisch is voor de terugtrekkende overheid en de burger die geen betrokkenheid meer voelt met zijn wijk. De reinigingsdienst vindt het prima dat er veel huisvuil op straat ligt, omdat er zoveel troep ligt dat men vindt dat men maar eens de gevolgen van dit gedrag in moet gaan zien. Men steekt dan vanzelf wel de hand in eigen boezem en zal zich beter gedragen, zo luidt de gedachte. De burger voelt zich niet geroepen de rotzooi op te ruimen, en dus blijft er een verloederde buurt achter. Het Rotterdamse College heeft hier in 2003 een effectief initiatief op bedacht met *Mensen Maken de Stad*, dat zich voornamelijk richt op de voorheen passieve consument, die in veel gevallen laag opgeleid is. “Het programma markeert een overgang naar assertief sociaal beleid.” (Uitermark e.a., p.23, 2006) Het gaat hier om een bepaalde aanpak die de overheid hanteert, die effectief blijkt bij achterstandswijken, namelijk het aanreiken van een kader aan de bewoners. “Het gaat om activiteiten op straatniveau, om het opstellen van gemeenschappelijke regels en om het maken van afspraken met de overheid.” Als men de passieve consument dus een kader biedt en actief initieert om over te gaan tot actie, dan kan het beleid bijdragen aan het vormen van actieve burgers door het ontwikkelen van hun competenties met dit soort projecten.

Dit constateert ook Uitermark in Amsterdam: “In Amsterdam ontbreken dergelijke structuren. Ook Amsterdamse bestuurders zeggen dat hard aan de ontwikkeling van buurtnetwerken wordt gewerkt, maar de nadruk ligt daar op individuele burgers, niet op collectieve organisatie. Zo zijn er wel klachtenlijnen en ambitieuze plannen om signaleringssystemen nog verder te ontwikkelen maar in alle gevallen gaat het om individuele bewoners met hun eigen zorgen; ze kijken alleen met hun eigen ogen en luisteren met hun eigen oren, niet met die van de buurt.” Hieruit blijkt dat er behoefte is aan een collectieve organisatie van de buurtbewoners betreffende dit vuilnisprobleem.

Een nieuw kabinet

Het nieuwe kabinet noemt de volgende zin in haar regeerakkoord: “Dit kabinet gelooft in een overheid die alleen dat doet wat zij moet doen, liefst zo dicht mogelijk bij de mensen. Dan kan de overheid weer een bondgenoot worden van burgers.” (Vrijheid en verantwoordelijkheid, Regeerakkoord VVD-CDA, 2010). De zelfredzaamheid van de burger wordt dus centraal gesteld (gevolg uit het verleden!) en er wordt ook van uitgegaan. Verder geeft men nog aan dat er wordt gesneden in

taken en subsidies en dat men “de bestuurlijke drukte gaat verminderen door een heldere toedeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden”. Men wil dus het liefst zo min mogelijk doen, en het overgrote deel aan de burgers overlaten en de bureaucratische structuur verminderen. Dat laatste is een goed streven, aangezien een burgerinitiatief vroeger vaak stuk liep op de bureaucratische structuur van gemeentelijke organisaties.

Een sterk praktijkvoorbeeld van de huidige bureaucratische structuur is het aanvragen van verlichting rond de koepels in de wijk Feijenoord. Na een gesprek met een werknemer van SWF (Stichting Welzijn Feijenoord), die de leidende man is achter de organisatie, vertelde hij dat het ontzettend lang duurt en veel energie kost om voor een initiatief een budget te verkrijgen van de gemeente. (Interview met Daniel Monteiro) Hij ergerde zich aan de bureaucratische structuur van handtekeningen zetten en doorschuiven van rapporten naar andere ambtenaren en was na anderhalf jaar nog steeds zonder resultaat. Dit is tekenend voor de overheid van de afgelopen jaren. Hopelijk verminderen deze irritaties en moeilijkheden met een herstructurering van de gemeentelijke organisaties en overheden.

Wat zou de overheid moeten of kunnen doen?

Er zijn ontzettend veel verschillende methodes, concepten en inzichten om tot het doel dat hier centraal staat te komen. Belangrijk is dat de overheid zich gaat richten op de burgers die wel actief willen zijn, maar die daarvoor niet de benodigde competenties hebben als maatschappelijke kennis, mondigheid en communicatief vermogen. De burgers die al actief zijn en die al (deels) over deze competenties beschikken kunnen hier een rol in spelen. Ook is het belangrijk in te zien dat competenties een heel leven lang in ontwikkeling kunnen zijn. Als de overheid dus een initiatief start, moet zij beseffen dat dit een tijdelijke aard dient te hebben. ‘Zo lang als nodig is’ is hier dan zeker van toepassing. De insteek zou dus moeten zijn dat uiteindelijk zonder bemoeienis van de overheid er vooruitgang wordt geboekt in het ontwikkelen van competenties bij inactieve burgers. Dit kan in de vorm van begeleiding door professionals of al actieve burgers.

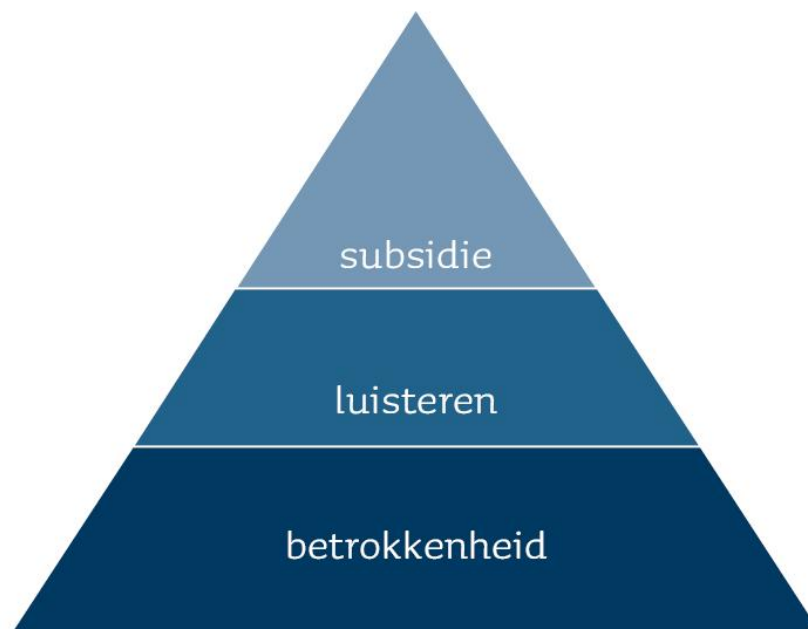
Distinctietheorie

Er zal echter altijd een kleine kloof bestaan tussen mensen uit de lagere sociale klassen (waar inactieve burgers over het algemeen voornamelijk uit komen) en mensen uit de wat hogere sociale klassen (waar over het algemeen wat meer actieve burgers uit komen). Bourdieu gaf dat al aan in zijn “*Distinction. A social critique on the judgement of taste*”. Dit onderstreept ook dat gentrificatie geen goede oplossing is voor achterstandswijken. Dat het moeilijk is voor mensen uit een lagere sociale klasse om toe te treden tot hogere, laat ook zien

dat het nodig is dat de overheid die mensen daarin helpt. Het is namelijk van belang dat passieve bewoners die actief willen worden hierin geholpen worden door de overheid zodat ze in een eventuele hogere klasse terecht komen. Het verblijven in die hogere klasse opzich zou dan wellicht genoeg moeten zijn om de benodigde competenties verder te kunnen ontwikkelen, aangezien men dan in contact komt met mensen die beschikken over een groter sociaal en cultureel kapitaal en met betere competenties.

De behoeftepiramide van burgerinitiatieven

De overheid dient dus zeker actief mee te doen in dit proces, maar op welk niveau? In *Wat burgers bezielt* heeft men het over een 'behoeftepiramide' van burgerinitiatieven om dit te illustreren.

Figuur 10. De behoeftepiramide van burgerinitiatieven.

Bron: Hurenkamp, M., E. Tonkens en J.W. Duyvendak (2006) *Wat burgers bezielt*.

Deze piramide geeft aan in hoeverre burgerinitiatieven behoefte hebben aan inmenging van de overheid. Net als de piramide van Maslow vervallen de basisbehoeften niet wanneer daaraan voldaan is. Kleine initiatieven hebben dus behoefte aan betrokkenheid (eerste behoefte). Om deze initiatieven te initiëren met (meestal) laag opgeleide, nog inactieve bewoners is dus veel aandacht nodig en constante begeleiding met professionals (denk aan de werkwijze van Mensen Maken de Stad). De wat beter georganiseerde initiatieven die wat meer sociaal kapitaal verkrijgen, hebben meer de behoefte aan 'luisteren'. Nu eenmaal duidelijk is dat ze er toe doen, begint de behoefte te groeien om echt serieus genomen te worden. Men wil de

aangedragen problemen echt terug zien in het beleid, of op een andere manier duidelijk gemaakt worden dat er echt naar ze wordt geluisterd. Als de organisatie eenmaal dusdanig van aard en grootte is dat het ruim zit in intern en extern contact, dan heeft men steeds meer behoefte aan (meer) subsidie. (Hurenkamp e.a., p.63, 2006)

Handvest (2)

Ook zou men het Handvest voor Verantwoordelijk Burgerschap wat meer bekendheid kunnen geven, door bijvoorbeeld de belangrijkste normen en waarden die het meest gedeeld worden onder de bevolking op te hangen op strategische plekken in een stad of wijk, zoals nu al deels wordt gedaan met eigen normen en waarden in de wijk Feijenoord. Op deze manier komen mensen er sneller mee in aanraking en zet het ze hopelijk aan het denken, of meer!

Conclusie

Concluderend zou gesteld kunnen worden dat de term actief burgerschap een onhandig gekozen term is. Actief burgerschap impliceert namelijk dat de burger de eerste stap moet zetten. Dit is echter niet het geval. Die stap moet de overheid namelijk nemen als het wil dat inactieve burgers die wel willen, maar niet kunnen, ook echt iets gaan doen.

Dat de term onhandig is gekozen, neemt natuurlijk niet weg dat de burger moet inzien dat er weinig gaat veranderen in hun buurt, als ze dat niet zelf (binnen hun mogelijkheden) doen. Men kan niet langer verwachten van de overheid dat deze alle problemen zoals huisvuil en criminaliteit op het lage niveau van de straat oplost. Hier heeft de burger de meeste invloed, dus die moet daar dan ook gebruik van maken. De overheid dient zich daarin betrokken en begeleidend op te stellen, met de hulp van professionals die toegerust zijn om de voorheen passieve consument uit te rusten met de benodigde graad van emancipatie en oriëntatie die hoort bij een actieve burger zoals eerder beschreven.

Een ander belangrijk onderdeel van dit proces is continuïteit. (Stokkom e.a., p.15, 2010) Als een sterke organisatie zoals een woningcorporatie zich achter een dergelijk initiatief zet, dan heeft het een grotere kans van slagen. Passieve consumenten zouden misschien beter omschreven kunnen worden als ongeslepen buurtdiamanten, die, met de juiste begeleiding en activering, geslepen kunnen worden tot gepolijste burgers die verantwoordelijkheid en inzet tonen voor hun eigen wijk.

Literatuur

Aalders, R., A. Bakkeren, J. Kok en T. Twigt (2008) *De Kracht van de Wijk. Belang van wijkeconomie voor de leefbaarheid in Amsterdamse Krachtwijken*. Amsterdam, Gemeente Amsterdam.

Berenpas, M. (2008) Bachelorscriptie *De Problemen van de Consumptiemaatschappij*, p. 13, Universiteit Leiden.

Bodaar, A. en J. Rath (2006) *Van achterstand naar consumptie en vertier*. City Journal (3) p. 11. Den Haag, NICIS.

Bourdieu, P. (1984) *Distinction. A social critique of the judgement of taste* (translated by R. Nice) Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.

De Bakkerij, essay "Actief Burgerschap",
http://www.debakkerij.org/teksten/visie/20050916-ESSAY3_actiefburgerschap.pdf (geraadpleegd op 12-11-2010)

Eijk, G. van (2010) *Unequal Networks. Spatial segregation, relationships and inequality in the city*. Delft, Delft University Press.

Hurenkamp, M., E. Tonkens en J.W. Duyvendak (2006) *Wat burgers bezielt*. Amsterdam/Den Haag, Universiteit van Amsterdam/NICIS Kenniscentrum Grote Steden.

Interview met Daniel Monteiro (gehouden op 6-10-2010)

Knox, P.L., S.A. Marston (2009) *Places and Regions in Global Context: Human Geography (5th Edition)*. New Jersey, Prentice Hall.

Oosterling, H., D. Kaspori en A. Lengkeek (2008) *Rotterdam Vakmanstad. Publiek onderzoek 2006-2008*. Rotterdam, AIR Foundation.

Onbekende auteur (na 2007) *De schaduwzijde van de consumptiemaatschappij*.
<http://www.tijdpeiling.nl/consumptiemaatschappij.pdf> (geraadpleegd op 14-11-2010)

Regeerakkoord VVD-CDA (2010) *Vrijheid en verantwoordelijkheid*.
<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2010/09/30/regeerakkoord-vvd-cda.html>,
geraadpleegd op 26-10-2010

Stokkom, B. en N. Toenders (2010) 'Sociale cohesie werkt niet' Aedes Magazine, nr. 6.

Tonkens, E. (2006) *De bal bij de burger. Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving*. Amsterdam, Amsterdam University Press.

Tonkens, E. en G. Kroese (2009) *Burgerschap en binding in Den Haag*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam.

Uitermark, J. en J.W. Duyvendak (2007) *De kloof dichtten met straatburgerschap*. Amsterdam, Agora.

Uitermark, J. en J.W. Duyvendak (2006) *Sociale integratie ...straataanpak in de praktijk. Essay Mensen Maken de Stad. Ruimte maken voor straatburgerschap*. Rotterdam, Gemeente Rotterdam.

Raedts, S. en B. in 't Zandt (jaartal onbekend) *Gentrification in Nederland*. (Referaat van twee studenten Sociale Geografie) Nijmegen, Radboud University Nijmegen.

Veblen, T. (1899) *The Theory of the Leisure Class*. New York, New American Library.

Verhue, D. en S. Roos (2009) *Bouwstenen van burgerschap. Een onderzoek in het kader van het Handvest voor Verantwoordelijk Burgerschap*. i.o.v. het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties. Amsterdam, Veldkamp.

Website Stichting Actief Burgerschap
<http://www.actiefburgerschap.nl/index.php> (geraadpleegd op 25-10-2010)

Website van Dale
<http://www.vandale.nl/vandale/zoekservice/?type=pro> (geraadpleegd op 26-10-2010)